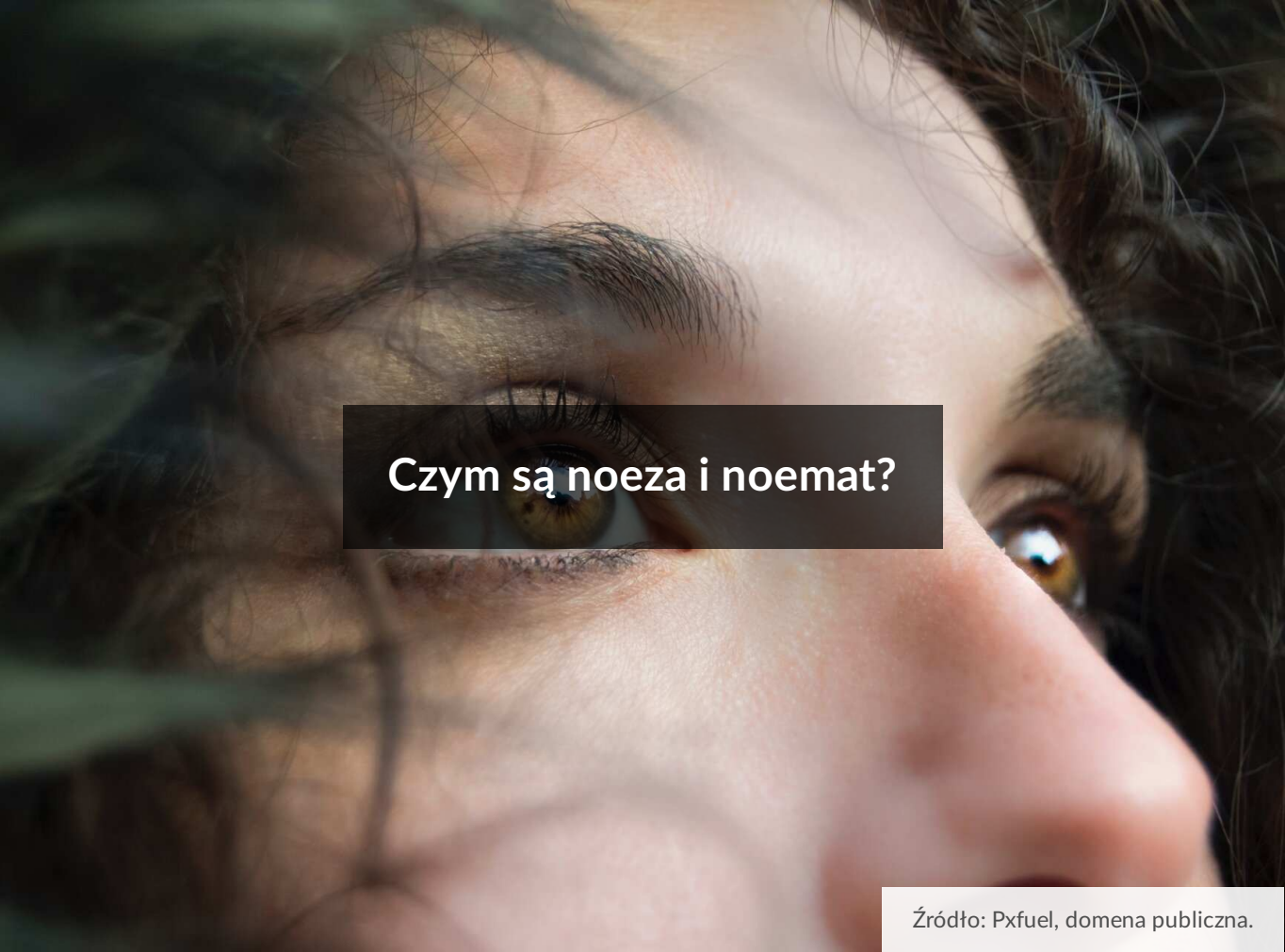

Czym są noeza i noemat?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

A close-up, artistic photograph of a person's face, focusing on the eyes and nose. The person has dark, curly hair and is looking slightly upwards and to the right. A semi-transparent dark rectangle is overlaid on the center of the face, containing the title text in white. The background is blurred, showing some green foliage.

Czym są noeza i noemat?

Źródło: Pxfuel, domena publiczna.

W jaki sposób są nam dane przedmioty, które poznajemy? To fundamentalne pytanie z zakresu filozofii poznania. Abyśmy mogli coś w ogóle poznać, przedmiot naszego poznania – to, co nas ciekawi – musi być w jakiś sposób dane. W tej lekcji dowiesz się, jak odpowiedział na nie Edmund Husserl oraz jakie problemy filozoficzne jego odpowiedź miała rozwiązać.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz główne idee Husserla fenomenologii świadomości w kontekście sporu obiektywizmu z subiektywizmem.
- Wyjaśnisz, na czym polega fenomenologiczna metoda poznania.
- Dokonasz opisu aktów psychicznych za pomocą metody fenomenologicznej.

Przeczytaj

W jaki sposób dane nam są przedmioty?

Filozofia formułowała różne odpowiedzi na to pytanie. Można powiedzieć na przykład, że przedmioty są zjawiskami, czyli zjawiają się w naszym umyśle jako postrzeżenia. Zauważ, że dotyczy to jednak określonej grupy przedmiotów – zjawiać może się to, co ujmujemy za pomocą zmysłów – tak przynajmniej zjawisko rozumiane jest w [empiryzmie](#). Co jednak z przedmiotami ogólnymi, takimi jak wartości, np. dobro lub sprawiedliwość? Według niektórych – np. według Platona – mogą one być bezpośrednio dane naszej duszy, która może oglądać idee – np. ideę Dobra. Jeszcze inna odpowiedź mówi, że tego rodzaju przedmioty są nam dane tylko pośrednio. Możemy mianowicie pojąć je, obserwując pojedyncze dobre rzeczy i dochodząc do „dobra” na drodze [indukcji](#). Husserl zadał w tym kontekście najogólniejsze z możliwych pytań – jak to się dzieje, że coś jest mi dane? Niezależnie od tego, czy tym czymś miałyby być jednostkowe rzeczy, wydarzenia, wartości, ludzie? Zwróć uwagę, że jest tylko jeden sposób, aby poznać jakikolwiek przedmiot – musisz zdać sobie sprawę, że jest ci dany. Innymi słowy, przedmioty są dane wyłącznie w świadomości – dlatego że myślę o pewnym człowieku, że przypominam sobie jakieś wydarzenie, że widzę krzesło, słucham muzyki lub czytam tekst. Przedmioty zjawiają się zatem w świadomości, są dane w jej aktach. Te zaś nie są nigdy „pustymi”, pozbawionymi przedmiotu przeżyciami. Nie ma „myślenia”, „patrzenia”, „wspominania”, jest tylko „myślenie o czymś”, „patrzenie na coś”, „wspominanie czegoś”. To fundamentalne dla fenomenologii Husserla odkrycie – wszystkie akty świadomości są ukierunkowane na jakiś przedmiot, czyli, jak mówi Husserl, [intencjonalne](#).

Husserl rozróżnia więc w każdym przeżyciu naszej świadomości noemat, czyli przedmiot, na który jest ono ukierunkowane (np. człowiek, miłość, rozmowa), oraz noezę, czyli sam czysty akt świadomości, w którym się ona zjawia (np. widzenie, myślenie, wspomnianie, itp.). Ów „przedmiot” (noemat) nie jest jednak tożsamy z istniejącą poza świadomością rzeczą. Nie ma on według Husserla żadnej ontologicznej podstawy w transcendentnym wobec świadomości świecie. Jest treścią aktu świadomości.

Choć wydaje się, że znajdujący się u góry gabloty przedmiot „naprawdę tam jest”, w rzeczywistości jest to hologram – trójwymiarowy obraz. Według fenomenologii tylko wydaje się nam, że znajdujące się poza świadomością rzeczy mają dla nas jakiś sens. W rzeczywistości ów sens przedmiotowy konstituowany jest przez świadomość – nastawienie fenomenologiczne tylko wydobywa ten proces na jaw.

Źródło: Grb16, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Do czego jednak Husserlowi służy takie rozróżnienie? Co miałyby ono wnieść do teorii poznania?

Koncepcję świadomości intencjonalnej zapożyczył Husserl od Franza Brentano (1838–1917), filozofa i psychologa. W przeżyciach psychicznych wyróżniał

Zacznijmy od tego, że słowo „noeza” zapożyczył Husserl od Platona. Grecki filozof wyróżniał trzy rodzaje poznania. Pierwszym, najmniej wartościowym, było mniemanie (gr. *doksa*). Opierało się ono na spostrzeżeniu zmysłowym, będącym jedynie odbiciem prawdziwej rzeczywistości idei. W drugim rodzaju poznania idee dane były niejako pośrednio – poprzez rozumowanie (gr. *dianoesis*). Natomiast *noesis* polega na bezpośrednim oglądzie idei, jest wglądem w istotę rzeczy.

Zauważ, że u Platona *noesis* jest sposobem poznania pewnego specyficznego bytu – idei. Tymczasem Husserl rozumie ów bezpośredni wgląd w istotę rzeczy jako formułę każdego poznania, bez względu na to, co byłoby jego przedmiotem. Jak to rozumieć?

on samą czynność psychiczną (akt) oraz jej treść – to, co jest postrzegane.

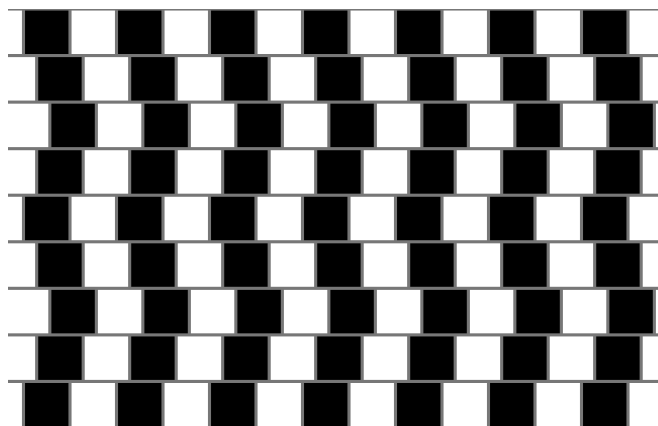
Źródło: *Austriacki filozof Franz Brentano*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Stanowiskiem filozoficznym, które tradycyjnie łączy się z **obiektywizmem** jest **realizm**. Husserl uważał jednak, że jedynym, co jest nam dane w sposób oczywisty i niewątpliwy, jest świadomość. Nic, co istnieje poza nią, nie może być więc punktem wyjścia obiektywnej wiedzy (**idealizm transcendentálny**).

Husserl zajmuje tu podobne stanowisko jak Kartezjusz (przedstawiony tu na obrazie Fransa Hals), który poszukując fundamentu racjonalnej wiedzy, odnalazł go w *cogito*, czyli myślącym, samoświadomym podmiocie (łac. *cogito, ergo sum* – myślę, więc jestem).

Źródło: Frans Hals, *Portret Kartezjusza*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Koncepcja noezy służyła Husserlowi do rozwiązania problemu filozoficznego – jak zagwarantować, aby poznanie było obiektywne, a nie subiektywne?

Jednakże koncepcje biorące świadomość za punkt wyjścia poznania prowadziły do subiektywizmu. Sprowadzały one bowiem poznanie do procesów psychicznych (**psychologizm**). To sprawiało z kolei, że prawda była zależna od kontekstu, w jakim poznanie się dokonywało (warunki, predyspozycje podmiotu itd.). Husserl stanął więc przed zadaniem ugruntowania w świadomości obiektywnego poznania.

Rozumował w ten sposób: skoro poznanie rzeczywistości jest uwarunkowane przez empiryczny kontekst procesu poznania – czyli to, kto poznaje, jak to robi, jakie jest to, co próbuje poznać – należy go „wyzerować”, usunąć, wziąć cały świat empiryczny w nawias.

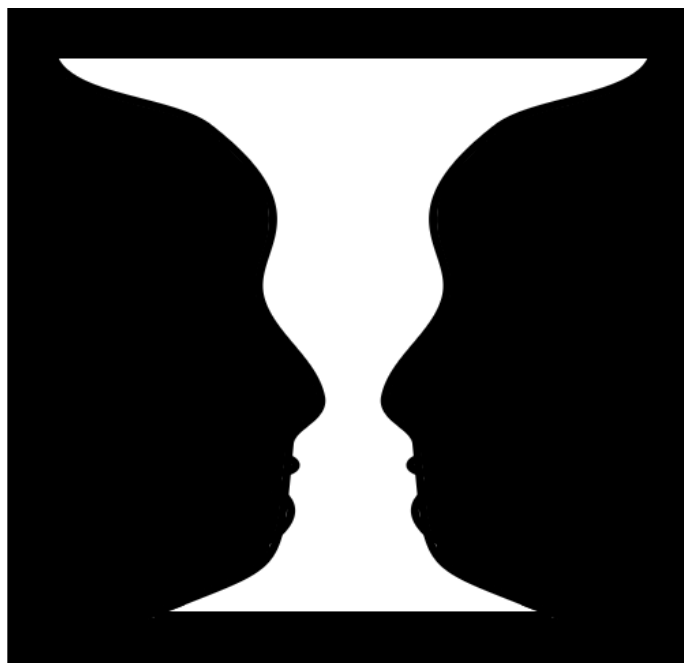
Po pierwsze, poznanie według fenomenologii miało sprowadzić empiryczny, transcendentny wobec świadomości przedmiot do **fenomenu**, czyli do sensu, jaki świadomość nadaje zjawiającemu się w niej przedmiotowi. Po drugie, sam poznający podmiot, żywy, uwikłany w biologiczny, społeczny i kulturowy kontekst człowiek, musiał zostać sprowadzony do czystej, **apriorycznej** świadomości. To wzięcie w nawias – pominięcie, zignorowanie, zawieszenie – świata empirycznego nazywane jest greckim terminem *epoché* lub redukcją fenomenologiczną.

Poziome linie są równoległe, choć wydaje się nam inaczej – to złudzenie optyczne. Empiryczny kontekst poznania uzależnia jego treść od własności przedmiotów i ograniczeń podmiotu.

Źródło: Fibonacci, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

W czystej świadomości może zjawić się tylko „oczyszczony” z empirycznego kontekstu przedmiot. Pozbawiony jest on tym samym wszelkiej indywidualności i przypadkowości, zostaje bowiem przekształcony w przypadek

czystego gatunku (redukcja ejdetyczna). Poznanie fenomenologiczne – opis zjawiania się przedmiotów w czystej świadomości, jest zatem, podobnie jak w Platońskiej *noesis*, bezpośrednim wglądem w ich istotę.

Co widzisz na obrazku? Kielich czy dwie twarze? Husserl określał redukcję fenomenologiczną mianem *epoché*. To termin pochodzący od starożytnych sceptyków, oznaczający zawieszenie sądu. Uważali oni, że niemożliwe jest pewne, niewątpliwe poznanie. Wobec tego człowiek powinien w ogóle powstrzymać się od wydawania sądów – czyli w każdej kwestii dokonać *epoché*.

Źródło: dostępny w internecie: Wikipedia, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

aprioryczny

(łac. *a priori* – z góry, uprzedzając fakty) niezależny od doświadczenia; tu w odniesieniu do sensu przedmiotów, który jest warunkiem ich zjawiania się w świadomości

empiryzm

(gr. *empeiros* – doświadczony) stanowisko w teorii poznania, zgodnie z którym poznanie opiera się na doświadczeniu zmysłowym

fenomen

(gr. *phainomenon* – to, co się zjawia, pokazuje) zjawisko, czyli coś, co jest przedmiotem postrzegania, fakt empiryczny (Francis Bacon); u Kanta: to, co poznawalne; w fenomenologii Husserla: zjawiający się w czystej świadomości sens przedmiotu

idea

(gr. *idéa* – to, co widoczne, kształt, wyobrażenie, postać, wzór, przedstawienie) u Platona: samoistny, wieczny, niezmienny, niezłożony, ogólny i doskonały byt duchowy; idee są wzorami zmiennych bytów materialnych

idealizm

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie; łac. *idealis* – idealny) wszelkie stanowiska, które uznają, że myśl, świadomość i podmiot są pierwotne wobec bytu i rzeczy; idealizm teoriopoznawczy neguje możliwość poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec podmiotu

idealizm transcendentálny

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie) odmiana idealizmu teoriopoznawczego; ogranicza sferę możliwego poznania do zjawisk konstytuowanych przez poznający podmiot

immanentny

(łac. *immanere* – pozostawać wewnątrz) zawarty w czymś, niewykraczający poza coś; tu, w odniesieniu do przedmiotu poznania, oznacza, że jest on dany w świadomości i nie wykracza poza nią

indukcja

(łac. *inductio* – wprowadzenie) metoda polegająca na dokonywaniu uogólnień dotyczących przeprowadzonych obserwacji i eksperymentów

intencjonalność

(łac. *intentionalis* – zamierzony) czynność umysłu polegająca na tym, że kieruje się on ku przedmiotowi; w realistycznej filozofii scholastycznej intelekt łączył się w ten sposób z rzeczą poznawaną; według Husserla intencjonalność jest własnością świadomości – jej akty ukierunkowane są na przedmioty, te jednak nie są wobec niej zewnętrzne, lecz stanowią treść samych aktów

obiektywizm

(łac. *obiectivus* – odnoszący się do przedmiotu) stanowisko w teorii poznania, głoszące możliwość intersubiektywnego i adekwatnego poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec poznającego podmiotu

psychologizm

(gr. *psyche* – dusza) XIX-wieczne stanowisko filozoficzne, uznające, że podstawą wszystkich dyscyplin filozoficznych jest psychologia; odnosiło się w szczególności do teorii poznania i logiki i traktowało procesy poznawcze jako zjawiska psychiczne, dające się w pełni wyjaśnić za pomocą teorii psychologicznej.; w konsekwencji wiedza okazuje się odbiciem struktury ludzkiej psychiki

realizm

(łac. *realis* – rzeczywisty) stanowisko w ontologii, zgodnie z którym istnieją przedmioty zewnętrzne wobec poznającego podmiotu, oraz stanowisko w teorii poznania, uznające, że możliwe jest ich poznanie

subiektywizm

(łac. *subiectivus* – podmiotowy) w teorii poznania subiektywizm neguje możliwość poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec poznającego podmiotu lub postrzega poznanie jako uwarunkowane przez strukturę poznającego podmiotu; w znaczeniu używanym przez Husserla subiektywne jest każde stanowisko w teorii poznania, które utożsamia jego przedmiot z przeżyciami psychicznymi podmiotu (psychologizm), a w konsekwencji uznaje treść i prawdziwość poznania za uzależnioną od kontekstu, w jakim się ono odbywa

transcendentny

(łac. *transcendere* – wychodzić poza granice) wykraczający poza, istniejący na zewnątrz czegoś; tu w odniesieniu do przedmiotu poznania jako znajdującego się na zewnątrz świadomości; idealizm transcendentálny (Husserl, Kant) odrzuca możliwość poznania przedmiotów transcendentnych; przeciwnym mu stanowiskiem jest realizm

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią multimedium. Jak Husserl próbuje pogodzić immanentną świadomość z poznaniem obiektywnym i ejdetycznym?

Ilustracja: domena publiczna

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Czy dostrzegasz słabe punkty w koncepcji Husserla? Jeśli tak, wypunktuj je lub sformułuj krótki tekst polemizujący z myślą filozofa.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz odpowiedź. W akcie świadomości polegającym na wspominaniu upalnego dnia na plaży, noeza to...

☐ mentalny obraz dnia na plaży.

☐ plaża.

☐ dzień na plaży.

☐ czynność wspominania.

Ćwiczenie 2

Zaznacz odpowiedź. Noemat to...

☐ przeżycie psychiczne.

☐ czynność świadomości.

☐ transcendentny wobec świadomości przedmiot empiryczny.

☐ przedmiot, na który ukierunkowany jest akt świadomości.

Ćwiczenie 3

Zaznacz odpowiedź. Właściwość aktów polegająca na tym, że są one ukierunkowane na konkretny przedmiot, to...

☐ celowość.

☐ immanentność.

☐ transcendentalność.

☐ intencjonalność.

Ćwiczenie 4

Nazwij kolejne kroki w procesie poznania według fenomenologii.

Wzięcie w nawias świata empirycznego.	Rozróżnienie noematu i noezy. Analiza zjawiania się przedmiotu w świadomości.	Wgląd w aprioryczną istotę przedmiotu.

Ćwiczenie 5

Zaznacz odpowiedzi. Czysta świadomość...

- ☐ to inaczej: życie psychiczne jednostki ludzkiej.
- ☐ to całokształt świadomych procesów psychicznych, które mają miejsce w ludzkim umyśle.
- ☐ jest możliwa do poznania w doświadczeniu empirycznym.
- ☐ ustanawia subiektywny sens przedmiotów.
- ☐ ustanawia obiektywny sens przedmiotów.
- ☐ jest aprioryczna.
- ☐ jest możliwa do poznania po redukcji fenomenologicznej.

Ćwiczenie 6

Zdecyduj, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Husserl zaczerpnął ideę noemy od Arystotelesa.	☐	☐
W wyniku redukcji ejdetycznej możliwe jest poznanie konkretnego, jednostkowego przedmiotu.	☐	☐
Innym określeniem redukcji ejdetycznej, jakiego używa Husserl, jest <i>epoché</i> .	☐	☐
Badanie czystej świadomości ma na celu osiągnięcie wiedzy obiektywnej.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Porównaj metodę empiryczną i metodę fenomenologiczną. Uzupełnij tabelę, a następnie zapisz wnioski w postaci krótkiej notatki.

założenia, przedmiot, metody, rezultaty – jak ocenia je Husserl

	metoda empiryczna	metoda fenomenologiczna
założenia		
przedmiot		
metody		
rezultaty – jak ocenia je Husserl		

Wnioski

Ćwiczenie 8

Posługując się uzupełnionym w ćwiczeniu 4 schematem, przeprowadź własne badanie fenomenologiczne. Stwórz przykład aktu świadomości, a następnie poddaj go odpowiedniej analizie. Zapisz w notatniku efekty kolejnych kroków.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym są noeza i noemat?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia główne założenia fenomenologii Edmunda Husserla;
- porównuje metodę empiryczną i metodę fenomenologiczną;
- wyjaśnia, czym są noeza i noemat, oraz podaje przykłady ilustrujące różnicę między nimi;
- wymienia kolejne kroki w procesie poznania fenomenologicznego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- praca z tekstem;
- ilustracja interaktywna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Czym są noeza i noemat?”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1–3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Zalogowany na platformie nauczyciel, po wyświetleniu dostępnego w panelu użytkownika raportu, kontroluje przygotowanie uczniów do lekcji: weryfikuje, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Wybrani lub chętni uczniowie prezentują efekty pracy w domu, a pozostali zadają pytania prezentującym oraz uzupełniają informacje. Tę część lekcji kończy krótka dyskusja wokół poruszanej tematyki. Nauczyciel prosi uczniów o zwięzłe przedstawienie wniosków z dyskusji.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia na podstawie informacji na platformie stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche

zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.

2. **Praca z multimedium.** Uczniowie uruchamiają na tabletach lub komputerach materiał z sekcji „Ilustracja interaktywna”, a następnie odczytują polecenie: *Zapoznaj się z treścią multimedium. Jak Husserl próbuje pogodzić immanentną świadomość z poznaniem obiektywnym i ejdetycznym?* Pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 4–6. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Następne ćwiczenie nr 7, wyświetlone przez nauczyciela na tablicy, uczniowie rozwiązują w grupach 4-osobowych. Po jego wykonaniu i uzgodnieniu przez każdą grupę wspólnego oraz jednoznacznego wyboru następuje omówienie rezultatów na forum klasy.
5. Ostatnie ćwiczenie nr 8, którego rozwiązania podejmują się uczniowie na lekcji, wykonywane jest indywidualnie. Ponownie nauczyciel udostępnia je uczestnikom zajęć przez platformę edukacyjną. Nauczyciel weryfikuje zaznaczone odpowiedzi. Następnie uczniowie w parach dyskutują, porównując swoje odpowiedzi. W przypadku, gdy nauczyciel zauważa, że ćwiczenie wymaga komentarza, uzupełniania czy naprowadzenia z jego strony, podsumowanie ćwiczenia odbywa się na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.

Praca domowa:

1. W ramach pracy domowej uczniowie wykonują polecenie 2 z sekcji „Multimedium bazowe”: *Czy dostrzegasz słabe punkty w koncepcji Husserla? Jeśli tak, wypunktuj je lub sformułuj krótki tekst polemizujący z myślą filozofa.*

Materiały pomocnicze:

- Baer U., *Gry dyskusyjne*, Lublin 2000.

- *Filozofia w szkole. Współczesne dylematy i wyzwania etyczne*, t. 6, red. B. Burlikowski i W. Rechlewicz, Kielce 2005.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Ilustracja interaktywna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.